በዓሉ ግርማ እና ሶሻሊስት እውነታዊነት

ዓለማየሁ ገላጋይ

> ደራሲ በዓሉ ግርማ ከፃፋቸው ስድስት ልቦለዶች ውስጥ አራት ያህሉ የጭብጥ መልህቃቸውን የጣሉት ማዕበል በሚንጠው የአብዮት ባህር ላይ ነው:: «ሀዲስ» በበዓሉ ግርማ የመጨረሻ የድርሰት ዘመን ላይ በ1975 ዓ.ም የተፃፈ ልቦለድ ነው:: ታሪኩ የሚያጠነጥነው በአገራችን የከበርቴው ሥርዓት ማቆጥቆጥ የጀመረበትን ዘመን ተገን አድርጎ ነው::

በአማርኛ ሥነ-ፅሁፍ ታሪክ ውስጥ ልብ ላይ እንደተቋጠረ አየር ስርቅታ ሆኖ ያለፈ አንድ የአፃፃፍ ዝንባሌ አለ:: እሱም ከ1966-1980ዎቹ መጀመሪያ የተካሄደውን አብዮት ተገን ያደረገው «የሶሻሊስት እውነታዊነት» ዘዬ ነው:: የአፃፃፍ ስልቱ አብዮቱ ከፈነዳ በኋላ ለስድስት ዓመታት ያህል አልተከሰተም ነበር:: የአማርኛ ሥነ-ፅሁፍ ለስልቱ ያለውን ዝንባሌ ያሳየው አብዮታዊ ስምችን በፍጥነት በመፍጠር ሳይሆን የአድህሮት ተገን ናቸው ያላቸውን የቅድመ አብዮት መፅሐፍትን በማቃጠል ነበር:: በ1967 ዓ.ም ተቃጥለው ስማዕትነት ከወረሱ መፃህፍት መካከል የክቡር ዶክተር ሀዲስ ዓለማየሁ «ፍቅር እስከ መቃብር» እና የመንግሥቱ ለማ «ትዝታ ዘ አለቃ ለማ ኃይሉ» ይገኙበታል::

በዚህ የአብዮት ደምፍላት የደራሲዎችን ልብ ድንጋጤ ሳይመታው አልቀረም:: እስከ 1972 ዓ.ም ድረስ የአብዮቱ መፃህፍት መደርደሪያ ባዶውን ነበር:: ሁኔታው ስጋት የለቀቀባቸው እንደ ስዩም ወልዴ ያሉ ፀሐፍትና ደራሲዎች አብዮታዊ ሥራዎችን እንዲያበረክቱ ማባበልና ቀደምት ሥራዎችን እየመረመሩ አብዮታዊ ለማስመሰል ጣሩ:: «ደራሲዎቻችን በፀረ - ኢምፔሪያሊዝም ትግል» በሚል ርዕስ የአርበኝነት ዝንባሌ ያላቸውን ድርሰቶች ርዕዮተ አለማዊ መልክ ሰጡ:: ፀሐፊው ስዩም ወልዴ እንዲህ አለ:-

«የቅድመ አብዮት ደራሲዎቻችን፣ አገራችን ኢትዮጵያ መሠረታዊ ለውጥ ለማድረግ በምትፈልግበት የሽግግር ወቅት ላይ እንደነበረች ከመጀመሪያው አንስተው በመገንዘባቸው ለዚህ ለውጥ የራሳቸው አስተዋፅኦ ወሳኝ ሚና እንኳ ባይጫወት የተመጠነ ትሩፋት እንደሚሆን አምነው ተሳትፈዋል::» «ፍቅር እስከመቃብር»ን፣ «ያላቻ ጋብቻ»ንና «አደፍርስ»ን በመጥቀስ ባለርስትና ጭሰኞች በመካከላቸው የሚፈጥሯቸውን ግጭቶችና በደሎች ያሳያሉ በማለት ይቅርታ ጠያቂ ፅሁፍ «የካቲት» መፅሔት ላይ አቀረበ::

«የሶሻሊስት እውነታዊነት» አፃፃፍ በፈራ-ተባ የአብዮቱን መድረክ መርገጥ የጀመረው በ1972 ዓ.ም ነበር:: በዚህ ዓመት በዓሉ ግርማ ሁለት ሥራዎችን አበርክቶ ነበር:: «ደራሲው» እና «የቀይ ኮከብ ጥሪ» በዓሉ ግርማ ከቅድመ አብዮት ሥራዎቹ ወደ ድህረ - አብዮት ሥራዎቹ በተሸጋገረበት በዚህ ዓመት ላይ አንድ የሌላ ደራሲ ሥራ ብቅ ብሎ ነበር:: «ለቀይ አበባ» ይሰኛል:: የሶሻሊስት እውናዊነት አፃፃፍ ዘይቤ በፅኑ ያንፀባረቀ ልቦለድ ሲሆን፥ ደራሲው ታደለ ገብረሀይወት ዋና ገፀባህሪዎቹን ከወዛደሩ መደብ የመለመለና የሶሻሊዝምን ንቃተ ህሊና ለወዛደሩ የሚያፍታታ ከመሆኑ አንፃር ከታየ በአማርኛ ልቦለድ ታሪክ ውስጥ የመጀመሪያው የሶሻሊስት እውናዊነት አፃፃፍ ስልትን ሙሉ በሙሉ የተገበረ ሥራ ነው ማለት ይቻላል:: (አንዳንድ አጫጭር ልቦለዶች በመፅሔት ላይ መውጣታቸው እንዳለ ሆኖ ማለት ነው:: ለምሳሌ «ቱሉ ፎርሳ» በ1967 ዓ.ም)

የበዓሉ ግርማን ያህል ለአብዮታዊ እንቅስቃሴ ጭብጦች ዝንባሌ ያሳየ ሌላ ደራሲ ያለ አይመስልም:: ተገዳዳሪው ደራሲ ብርሃኑ ዘሪሁን በሦስቱ «ማዕበል» ድርሰቶቹ ነው:: አቤ ጉበኛ፣ ዮሐንስ አድማሱ፣ መንግሥቱ ገዳሙን የመሳሰሉት ደራሲዎች የግራ ዝንባሌ ቢታይባቸውም ሥነ-ፅሁፍን ለወዛደሩ ልዕልና ሳይሆን ለማህበራዊ ፋይዳ ሲጠቀሙ የነበሩ በመሆናቸው በ«ሶሻሊስት እውነታዊነት» ካምፕ ውስጥ ማካተት ይከብዳል:: ደበበ ሰይፉ በግጥም አብዮት የማይገታ ሒደትና ድል-አድራጊ መሆኑን ለማስገንዘብ ደክሟል::

ደራሲ በዓሉ ግርማ ከፃፋቸው ስድስት ልቦለዶች ውስጥ አራት ያህሉ የጭብጥ መልህቃቸውን የጣሉት ማዕበል በሚንጠው የአብዮት ባህር ላይ ነው:: «ሀዲስ» በበዓሉ ግርማ የመጨረሻ የድርሰት ዘመን ላይ በ1975 ዓ.ም የተፃፈ ልቦለድ ነው:: ታሪኩ የሚያጠነጥነው በአገራችን የከበርቴው ሥርዓት ማቆጥቆጥ የጀመረበትን ዘመን ተገን አድርጎ ነው:: ሊጋው የከበርቴ ሥርዓት በቀኝ ክንፍ ሥርዓት፣ በግራ ደግሞ ከአዲሱ አብዮታዊ ዝንባሌ ጋር የሚተናነቅበት የውጥረት ዘመንን «ሀዲስ» ይተርካል:: «የቀይ ኮከብ ጥሪ» ደግሞ አብዮቱ «ከተከላካይነት ወደ አጥቂነት» የተሸጋገረበት የኢህአፓ ትንቅንቅ ያሳያል:: «ደራሲው» አብዮቱ በማሌ (ማርክሲስት ሌኒኒስት) ርዕዮተ ዓለም መሠረት ሊይዝ የሚሞክርበትን የውይይት ክበብና የመፈክር ጋጋታ ዘመን ያሳያል:: «ኦሮማይ»ን ያየን እንደሆን የስሜናዊውን የአገራችንን ችግር በቀይ ኮከብ ዘመቻ ለመፍታት የተሞከረበትን እንቅስቃሴ ጭብጡ ያደርጋል::

በዚህ ፅሁፍ እንድንመለከት (ከተቻለም እንድንከራከር) የምሻው የደራሲ በዓሉ ግርማ ሥነ-ፅሁፋዊ አቋም ተገንኑቱ የት ላይ እንዳለ ነው:: በዓሉ በእርግጥ የሶሻሊስት እውናዊነት ዘይቤ አራማጅ ደራሲ ነበር? ወይንስ የኖረበትን ዘመን ለማሳየት የተጋ የእውነታዊነት (Realism) አፃፃፍ አቀንቃኝ? ይሄን ለመመርመር በቅድሚያ «የሶሻሊስት እውነታዊነት» አፃፃፍን በጥቂቱ እንቃኝ::

ሶሻሊስት እውነታዊነት፣ ከካርል ማርክስ «ማርክሲስት እውነታዊነት» (Marxisist realism) በሌኒን የተጠለፈ ሥነ-ፅሁፋዊ ዝንባሌ እንደሆነ ይነገራል:: ብዙዎች የሁለቱ የሥነፅሁፍ ካምፖች ልዩነት አይታያቸውም:: መሠረቱ ማርክስ በመሆኑ የሌኒን መደንገር ነገር ማንነዛት እንደሆነ ይሰማቸዋል:: ያም ሆነ ይህ ሶሻሊስት እውነታዊነት ከማርክሲስት እውናዊነት የሚለየው የወዛደሩ ልዕልና ወቅት ሳይጠብቅ በኃይል ሊረጋገጥ እንደሚችል በማሳየቱ ብቻ ነው:: ማርክስ ለወዛደሩ የወገነውን የሥነ-ፅሁፍ ዘዬ መሠረት የጣለው ቀደምት ሥራዎችን በመመርመርና ጥቅል አስተያየት በመስጠት ነበር:: በአንድም በሌላ መልኩ፣ አወቀም አላወቀም ደራሲ የመደብ ወገንተኝነት እንዳለው ይገልፃል:: እንደሱ አመለካከት ለወዛደሩ ከሚወግነው የሥነ-ፅሁፍ ዘዬ ውጭ ሁሉም የድርሰት ዝንባሌዎች ለጨቋኙ መደብ የቆሙ ናቸው:: «the Reader's Companion to world literature» የተሰኘ መፅሐፍ ላይ እንዲህ ይላል::

«In literature, Marxist writers turned to an interest in the lower classes and to propaganda aimed to eliminate their misery and to improve society along Marxist lines.» (ገጽ 276)

በፅነ-ፅሁፍ ዘርፍ የማርክሲስት ደራሲዎች አጋርነታቸውን ለጭቁኑ በማድረግና ፕሮፓጋንዳቸውን ለዚሁ በማዋል የሚደርስባቸውን ግፍ አጋልጦ፣ በማርክሲስት መስመር ችግሩ ሊወገድ እንደሚችል ማስገንዘብ ይጠበቅባቸዋል እንደማለት ነው::

በሶሻሊስት እውነታዊነት (በማርክሲስት እውነታዊነት) ሥነ-ፅሁፍ አላማው ውበት ሳይሆን የመደብ ትግሉን ከጭቁኖች ጎን ተሰልፎ ማጧጧፍ ነው:: የፓርቲው የፕሮፓጋንዳ እንዱ ሥራም ተደርጎ ይታሰባል::

የበዓሉ ግርማ ሥራዎች የሶሻሊስት እውነታዊነት አፃፃፍ የተከተሉ መሆንና አለመሆናቸውን ለማሣየት የሚነሳ ብዙዎቹን መስፈርቶች ተሟልተው ያገኛቸዋል:: አሮጌው ሥርዓት በአዲሱ ሶሻሊስታዊ ሥርዓት ሲተካ በ«ሀዲስ» እና በ«ቀይኮከብ ጥሪ» ላይ አሳይቷል:: የርዕዮተ ዓለም ግዛትን በማጠናከርና በማስፋፋት በኩል ያለውን ሶሻሊስታዊ ሒደት ደግሞ በ«ደራሲው» እና በ«ኦሮማይ» ውስጥ በጉልህ ሰፍሮ ይስተዋላል:: የጭቁኑ አጋርነትና የፀረ አድህሮች አቋምንም ካየን እንከን የሚወጣለት አይመስልም:: ከዚህ ሁሉ አልፈን በዓሉ ግርማ የሚስላቸውን ዋና ገፀባህሪዎች በአግባቡ ስንመረምር ነው በ«ሶሻሊስት እውነታዊነት» ደራሲነቱ የምንጠራጠረው:: እንደውም የሥርዓቱ አሽሟጣጭ እስኪመስለን በተቃራኒው የሚያመዘግዝ እውነታዎችም ያጋጥሙናል::

አንድ ተራማጅ ደራሲ የሚፈጥረው ዋና ገፀ-ባህሪ እንደ አትላስ ሶሻሊስታዊ እውነታውን ከነ እምነቱ የሚሸከም ጠንካራ መሆን አለበት:: የአያልነህ ሙላት «የሥነ-ፅሁፍ ቅኝት» መፅሐፍ፣ ስለሶሻሊስት እውነታዊነት በሚያብራራ ምዕራፍ ላይ ስለ ዋና ገፀባህሪ (አዲስ ጀግና) አሳሳል እንዲህ ይላል::

«ሶሻሊስት አስተሳሰብ ያለው የሥነ-ፅሁፍ አዲስ ጀግና፣ የተፈጠረውን አዲስ አይነት ሥርዓት ተስማሚ በሆነ ባህርይ በተግባር የሚገልፅ ነው:: ...በጉልህ የሚታየው ባህርዩና በዓይነቱም ከፍተኛነት ባለው የመንፈስ ፅናቱ ይኸን መሳዩ የሶሻሊስት ጀግና ከሌሎች የሚለየው በምሳሌነት ለማቅረብ የሚችል ብቁና የሚያኮራም በመሆኑ ነው::» (ገጽ 29)

የበዓሉ ግርማ ሥራዎችን ከዚህ «አዲስ ጀግና» አንፃር ስንመረምር ተቃራኒ ሆነው እናገኘዋለን:: የ«ሀዲስ»ን ዋና ገፀባህሪ በጥልቀት ለመመርመር መጀመሪያ የሦስቱን ልቦለዶች «አዲስ ጀግኖች» እንመልከት - የ«ቀይ ኮከብ ጥሪ»ው ዋና ገፀ ባህሪ የአብዮት ጥበቃ ሊቀመንበሩ ደርቤ ጉተማ ነው: ደርቤ ከጭቁኑ መደብ የተገኘ ይሁን እንጂ በእሽክርና ከሚኖርበት አድኃሪ ቤተሰብ ጋር በፍቅር የተሳሰረ ነው:: ለቤተሰብ አጎብዳጅነቱ ፊዕሞ አልቀረፍ ያለው፥ የተፈረካከሰ ስብዕና ያለው ነው:: «አባቴ እልም ያለ ደረቅ ጠምባዛ፣ አንዷ የተናገረውን ቃል ሰማይ ዝቅ ምድር ከፍ ቢል የማያጥፍ ሰው ነበር ይባላል:: ካባቴ ድህነቱን ነው እንጂ ጠባዩን አልወረስኩም» (ገፅ 95) እያለ በራሱ የሚናደድ፣ የእራሱን ምስል በመስታወት ሲመለከት በቦክስ የሚማታ፣ (ገፅ 70) ስለ ፍቅሩ ፀረ-አብዮት ድርጊትን የሚታገስ፣ (ገፅ 67) የደርቤ ሁኔታ እንዴት የአዲሱ ስርዓት ተስማሚ ባህርይ እንደሚሆን ግራ ያጋባል:: መጨረሻም «ሙት» ፍቅረኛውን ተሸክሞ ባለበት ሁኔታ ነው የሚሰናበተን::

«ደራሲው» ላይ ያለው ዋና ገፀባህሪ ተመሳሳይ ችግር ያለበት ነው:: ሲራክ ጭቁን ይሁን እንጂ ከአድኃሪ ቤተሰብ ጋር በጋብቻ እና በሥጋ የተዛመደ ነው:: የሰውን ሚስት (ሰብለ) የሚያማግጥ ሶሻሊስታዊ አቋሙ አፋዊ የሆነ ገፀባህርይ ነው:: አሁንም የሲራክ የአዲሱ ሥርዓት አዲስ ጀግናነት ግራ የሚያጋባ ነው::

የ«ኦሮማይ» ዋና ገፀ ባህርይ ጋዜጠኛ ፀጋዬ ኃይለማሪያም፣ እንደ ደርቤና ሲራክ ሁሉ በሁለት ሴቶች መካከል የፍላጎት ድሩን ለማድራት የሚመላለስ የስሜቱ ሙቂናጥ ሆኖ ነው የተሳለው:: የታሪክ አውድ የሆነው ዋና ገፀባህርይ ፀጋዬ ከፍላጎቱ፣ ከሥነልቦናው፣ ከአቋሙ፣ ከድርጊቱ አንፃር ከተመለከትን ከሶሻሊስት እውነታዊነት አፃፃፍ የምንጠብቀውን አናገኝም:: ፀጋዬ በእመዛኙ መጥፎ የሚባል ስብዕና የተላበሰ ሰው ነው:: ትርክቱ ከዚህ ገፀባህርይ ጋር በመፈራረቅ የሚያካሂደው «ደራሲው»፣ ፀጋዬን «የእግዜር

በዓሉ ግርማ ወደ ገጽ 27 ዞሯል

በዓሉ ግርማ ከገጽ 23 የዞረ

በግ ነው» ይበለው እንጂ ከዛ ይልቅ ጎልቶ የሚታየው አድርባይነቱና «ጭራውን መቁላቱ» ነው::

ፀጋዬ ኃይለማሪያም ሊቀመንበሩን (መንግሥቱን) በማየቱ እንዲህ ይላል:- «...ሰውዬው! (መንግስቱ) ባማረ ሚሊተሪ ዩኒፎርም ነበሩ:: ሳያቸው የሆነ አለኝታ፣ በራስ መተማመን ስሜትና ድፍረት ተሰማኝ:: የሃገር መሪዎች እንደማንኛውም ሰው ተራ ሚች መሆናቸው ቢታወቅም ሲያዩዋቸው የሆነ ፍቅር፣ አክብሮትና ፍርሃት በራስ መተማመን ስሜትና ድፍረት ለምን በሰው ልብ እንደሚያሳድሩ ሁልጊዜ ይደንቀኛል:: ከህይወት በላይ ግዙፍና ህያው ሆነው ይታዩኛል::» ይልና ስለራሱ ደግሞ እንዲህ በማለት ይቀጥላል:-

«...የሆነ ሆኖ በዚህ ምክንያት ይሁን ወይም በሌላ ባለሥልጣን በጣም ማክበር እወዳለሁ:: ይህን ጠባዬን በማየት የሥራ ጓደኞቼ 'እየው እንግዲህ ባለሥልጣን ሲያይ ጭራውን ሲቆላ' ይሉኛል ከበስተጀርባዬ:: እግዜር እንዳለ ይይላቸውና! እኔ ግን ጭራዬን የምቆላ ሰው አይደለሁም::» (ገፅ 20)

ፀጋዬ ከአድርባይነቱ ባሻገር ራሱን ጠንቅቆ የማያውቅ፣ እራሱን የሚለካው አጠገቡ ባለ ሰው ትከሻ የሆነ፣ ከእራሱ ጋር የተጠፋፋ ከንቱ ሰው ነው:: «ካገራቱ ከፍተኛ ባለስልጣኖች ጋር» ይላል «ጎን ለጎን መቀመጥ ወይም ትከሻ ለትከሻ መጋፋት ልብ ያሳብጣልና እኔም ትንሽ ክብደት ቢጤ ተሰማኝ» (ገፅ 17):: በዚህ ላይ ያለበትና የረገጠውን «መሬት» ልብ ሳይል በወልመካኑት የሚጓዝ ሰው መሆኑ ይንፀባረቃል:: ፀጋዬ አብዮተኛ ቢሆንም ከጎራው ዘሎ እወዲያኛው የሃይማኖተኛነት ስብዕና ውስጥ እግሩን ዘው ሲያደርግ ይስተዋላል:: «የቁልቢው ገብርኤል እንዴት ያወጣኝ ይሆን አቦ» (ገፅ 24)

ፀጋዬ ለበላዮቹ ተሽቆጥቋጭ ብቻ ሳይሆን የበታቾቹን የሚያሽቆጠቁጥ እንደሆነ ይገለፃል:: የኤርትራ ክፍለ ሃገር የማስታወቂያና መርሃ ብሔር የበላይ ኃላፊ ለዚህ ማሽቆጥቆጡ ሰለባ ሲሆን ገፅ 47 እንመለከታለን:: «ያለቃህን ፊት አይተህ እደር!» የሚሉት ፈሊጥ ትዝ አለኝ» ገፅ 49 የሚለው ለበታቾቹም እንደሚሰራ ለማሳየት ሲጥር እናየዋለን::

ፀጋዬ እንዴት ለአብዮታውያን አርአያ እንደሚሆን ግራ ያጋባል:: የአድርባይነቱና የመጥፎ ባህሪው መገለፅ በ«አሮማይ» አጠቃላይ ትርክት ላይ (በተለይ በፀጋዬ የሚነገረንን) በተቃራኒው እንድንገነዘብ ታስቦ ይሆን? ያሰኛል:: በዓሉ በሥራዎቹ ውስጥ ካፈጠጡት ትርክቶች በተጓዳኝ ምኞቱን፣ ፍላጎቱን፣ እቋሙን ሁሉ አቅም ያለው አንባቢ ብቻ ቆፍሮ የሚያገኝበት ሥውር ቦታ ማስቀመጥ የሚያስደስተው ደራሲ ነው:: በዓሉ የሚያነጥፈው ሥነ-ዕሁፋዊ ጎዳና፣ እንደ ቀለበት መንገድ ሥር-ሥሩን ወደሌላ አቅጣጫ የሚወስድ ተጨማሪ ስውር መንገድ ሲኖረው፣ በተደጋጋሚ አይተናልና የእነዚህ ሦስት ልቦለዶቹ ዋና ገፀባህሪዎች የታሪኩ ተቃራኒ መሆን የአብዮቱን ተቃራኒ እንድናስብ ይሆን?

የድረሱልኝ ጥሪ

በአዲስ አበባ ዩኒቨርስቲ የኢንጂነሪንግ ፋካልቲ የ1ኛ ዓመት ተማሪና የ18 ዓመት ወጣት የሆንኩኝ ማንያዘዋል አጥናው ከፍተኛ የጤና ችግር የደረሰብኝ ሲሆን የጥቁር አንበሳ ሪፈራል ሆስፒታል የህክምና ቦርድ ውጪ ሀገር ሄጄ ካልታከምኩኝ ሕይወቴ አደጋ ውስጥ እንደሚገባ አረጋግጦልኛል::

ሆኖም እኔም ሆንኩኝ ወላጆቼ ውጪ ሄጄ ለማታከም የሚያስችል አቅም ስለሌለን ኢትዮጵያውያን ወገኖቼን የገንዘብ ድጋፍ መጠየቁ ግድ ሆኖብኛል::

ስለዚህ ለወገን ደራሽ ወገን ነውና ልጃችሁን በመተባበር የገንዘብ ድጋፍ በማድረግ ህይወቴን እንድትታደጉልኝ በፈጣሪ ስም እጠይቃለሁ::

ልጃችሁ ማንያዘዋል አጥናው

የገንዘብ እርዳታ ለማድረግ የሚፈልጉ በማጠራቀሚያ ሒሳብ ቁጥር 2431 ኢትዮ. ንግድ ባንክ ረጂ ቅርንጫፍ - ገቢ ማድረግ ይችላሉ::